

«Алфавіт¹ санскриту» та «Сандгі санскриту» — перші дві частини курсу «Санскрит для практиків йоги», які склала Тетяна Приходько для проєкту «Санскрит в Україні», www.sanskrit.com.ua.

Передмова

Перша частина зошіту складається з вправ і теоретичних знань щодо алфавіту санскриту й письма деванагарі. Вправи спрямовані на розвиток навичок читання, написання графем, аудіювання, вимови фонем санскриту та вивчення алфавіту напам'ять. Вичення алфавіту напам'ять стане стабільною основою для освоєння наступної теми «Сандгі».

Друга частина зошиту, «Сандгі» — це розділ про правила чергування звуків. Цей розділ санскриту також пояснює правила поєднання слів. Правила сандгі потрібно знати, щоб знайти пропуски у реченні. Розуміння теми сандгі також є основою для вивчення словотворення, оскільки зміна звуків часто відбувається поміж морфем (префіксів, коренів, суфіксів).

Рекомендований темп занять — один урок на тиждень (уроки позначені римськими цифрами).

Вправи у посібнику містять цитати з навчальних текстів, розмовників, субхашит, першоджерел йоги.

Тетяна Приходько, 2017-2024

¹ "Алфавіт санскриту" - некоректний термін з точки зору філології, коректно казати "абугіда санскриту", проте цей термін прижився навіть в академічних колах.

I-II *Будова алфавіту (абугіди) санскриту та письма деванагарі*

§ 1 **Звук** - це те, що ми вимовляємо, **буква** — те, що ми пишемо. Звуки і букви не ідентичні, особливо в санскриті, де приголосна буква — це склад, тобто два звуки. Голосні букви в санскриті також бувають простими (один звук) і складними (2 або 3 звуки), це дифтонгі.

Під час вивчення звуків санскриту важливо пам'ятати, що їх схожість зі звуками слов'янських або латинських мов — це спрощення на етапі навчання. Для тих, хто вивчає йогу, допоможним у вивченні буде факт, що напівголосні звуки санскриту збігаються з біджамантрами чакр.

§ 2 Принцип стовпців алфавіту санскриту. За принципом проспіування ми можемо розділити всі звуки на голосні (їх легко співати) та на приголосні (їх співати неможливо або складно). Своєю чергою, з приголосних можна виділити три типи звуків, які можна трохи протягнути — напівголосні, шиплячі та назальні. Основні приголосні (які неможливо співати), своєю чергою, поділяються на глухі та дзвінкі, і в санскриті в кожного з них є дублікат із придихом.

§ 3 Звуки алфавіту санскриту поділяють на п'ять зон за місцем вимови:

- задньопіднебінні, або задньоязикові (місце скорочення м'язів у горлі, як при вимові звуку «г»);
 - палатальні (як при вимові «й»);
 - передньоязикові або церебральні (місце промови звуку «р»);
 - зубні (місце промови звуку «л»);
 - губні (місце промови звуку «в»).

ка) Вправа – розставте українські літери в таблицю алфавіту санскриту:

kha) Прочитайте традиційну послідовність вимови звуків санскриту та вивчить її на пам'ять:

a, i, u, ɿ, l, e, ai, o, au, ka, kha, ga, gha, ña, ca, cha, ja, jha, ña, ta, tha, da, dha, na, pa, pha, ba, bha, ma, ya, ra, la, va, řa, řa, sa, ha.

	приголосні								голосні					
	основна група								назальні	напів-голосні	гифтонги			
	глухі		дзвінкі		шиплячі	короткі	довгі				гуна	вріггі		
	без придиху	з придихом	без придиху	з придихом										
задньо-язикові											задньо-язиково - палатальні			
палатальні														
церебральні														
зубні											задньо-язиково - губні			
губні														

га) Згадайте розташування звуків та складів санскриту

задньо-язикові											задньо-язиково - палатальні	
палатальні												
церебральні												
зубні											задньо-язиково - губні	
губні												

	ГОЛОСНІ				ПРИГОЛОСНІ							
	короткі	довгі	гифтонги		основна група				назальні	гзвінкі	глюхі	
			гуна	врідггі	глюхі	з придихом	без придиху	з придихом				
задньо-язикові	अ	आ		आ	क	ख	ग	घ	ङ	ह	॥	
	a	ā	ा		ka	kha	ga	gha	ṅa	ha	h	
пала-тальні	इ	ई	ए	ऐ	च	छ	ज	झ	ञ	य	श	
	i	ī	e	ै	ea	cha	ja	jha	ñā	ya	śa	
церебральні	ऋ	ॠ	अर्	आर्	ट	ठ	ड	ढ	ण	र	ष	
	ṛ̥	ṝ̥			ṭa	ṭha	ḍa	ḍha	ṇa	ra	ṣa	
зубні	ल	ଲ୍ଲ	अल्	आल्	त	थ	द	ଘ	न	ଲ	ସ	
	l̥	l̥̥			ta	tha	da	dha	na	la	sa	
губні	उ	ऊ	ओ	औ	प	फ	ब	भ	ମ	ବ	ମ	
	u	ū	o	ौ	pa	pha	ba	bha	ma	va	m̥	

॥ — вірама, «обрізає» голосний, ॥ — вісарга, «придих»,

ঁ — ануসвара, «економний варіант ମ», ୟ — аваграха, «поїдає «ା».

Написання голосного на початку та в середині слова

короткі голосні		довгі голосні		гифтонги			
на початку слова	у середині слова						
अ	-	क	आ	ା	କା		
a		ka	ā		kā		
ଇ	ି	କି	ଈ	ି	କି	ଏ	ି
i		ki	ī		kī	e	ke
ऋ	ୟ	କୃହିଦ୍ରଶ୍ଵ	ଋ	ୟ	କୃ	ଏ	ି
ṛ̥		kṛ̥ h̥i d̥r̥ ś̥	ṝ̥	ୟ	k̥̥	ai	kai
ଲ	ୟ	କୁଳୁ	ଲୁ	ୟ	କୁଳୁ	ଓ	ି
l̥		k̥̥u l̥u	l̥	ୟ	k̥̥u l̥u	o	ko
ଉ	ୟ	କୁରୁ	ଉ	ୟ	କୁରୁ	ଓ	ି
u		ku ru	ū	ୟ	ku ru	au	kau

Ч) Запишіть слова в деванагарі:

<i>ām</i>	<i>na</i>	<i>ca</i>
так	ні	ма
<i>sah</i>	<i>ka</i>	<i>eva</i>
бін	хто, що	саме так
<i>eṣa</i>	<i>iha</i>	<i>nara</i>
бажання	тум	людина
<i>tat</i>	<i>iva</i>	<i>nava</i>
<i>moy</i>	подібно	новий
<i>aham</i>	<i>tapas</i>	<i>mahat</i>
я	аскеза, жар	великий
<i>kaṭa</i>	<i>āsana</i>	<i>ubha</i>
килимок	сидіння, <i>noza</i>	обидва
<i>kamala</i>	<i>gaja</i>	<i>manas</i>
потос	слон	розум, серце
<i>yah</i>	<i>phalaka</i>	<i>jana</i>
який	дошка	людина
<i>dharana</i>	<i>yama</i>	<i>uṣas</i>
утримання	контроль	світанок

ड) Транслітеруйте слова:

ମନସ୍	ଗଣ	ଉଦକ
ରୋଗୁମ	ଗ୍ରୁପା	ବୋଡା
ତବ	ହନ୍	ଆଦନ
ମୋୟେ	ବ୍ୟବିବାଦିତି	ରୁଚ, ଇଜୀଏ
ମମ	ଉଭ	ଓଁଦକ
ମୋୟେ	ବ୍ୟବିଦ୍ୱା	ବୋଦନୀୟ
ଆସନ	ଯଜ	ଏକ
ଚିଦିନ୍ନୀ	ଜେରତ୍ବୋ- ପ୍ରିନେସେନ୍ନିଆ	ୱେଦିନ
ଓଷ	ଜଳ	କଠ
ବୋଗନ୍ବ	ବୋଡା	କାମଖା
ବାଲ	ବଲ	ଭବନ
ଖଲୋଣିକ	ଶିଳା	ସ୍ଟାନ
ବ:	ନ:	ବ୍ୟମ୍
ବୁଝ	ହାସ	ମି
ଇଦମ୍	ଅଯମ୍	ଇଯମ୍
ଯେ	ଯେଁ	ଯ୍ୟା

ч) Напишіть у деванагарі:

Нагадування — написання голосного на початку і всередині слова відрізняється, подробиці у таблиці I.

<i>api</i>	<i>paṭhati</i>	<i>kāma</i>
але, ж	чутає	бажання
<i>sā</i>	<i>yoga</i>	<i>simha</i>
вона	союз	лев
<i>śaiva</i>	<i>mūla</i>	<i>amṛta</i>
шиваїт	корінь	безсмертя
<i>śīva</i>	<i>vīra</i>	<i>guru</i>
<i>Uīva</i>	герой	вчитель
<i>rati</i>	<i>śīras</i>	<i>rāma</i>
пристрасть	голова	чудовий
<i>ākāśa</i>	<i>yāma</i>	<i>nāma</i>
проспір	контроль	на ім'я
<i>tāsām</i>	<i>māt</i>	<i>mayā</i>
в них	мене	зі мною
<i>kim</i>	<i>mayi</i>	<i>te</i>
що?	в мені	вони

ਛ) Транслітеруйте:

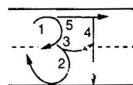
ਕੌਰਵਾ:	ਸੁਖ	ਨਰੀ
ਕਾਉਰਾਬੀ	ਿਹਾਸਤਿਆ	ਜੇਹਿਕਾ
ਗੀਤ	ਮੋਜਨਮ्	ਦੁਃਖ
ਪਿੱਛਾ	ਸਟਰਾਬਾ, ਝਾਡਭਲੇਨਿਆ	ਨੇਹਾਸਤਿਆ
ਸੰਸਾਰ	ਹੁਦਾਯ	ਪੁਰੂ਷
ਮੇਹਿਆ	ਚੈਰ੍ਚੇ	ਲੁਧਿਨਾ
ਝਤਿ	ਪਾਦ	ਕਾਮਿਨ्
ਓਚੀ	ਨੋਗਾ	ਕੋਖਾਨੇਤ੍ਰ
ਨਾਭਿ	ਨਿਯਮ	ਗੁਣ
ਪੁੱਪੜ	ਸਾਮਕੋਨਟਰੋਲ	ਯਕਿਸ਼ੇ
ਰਤਿ	ਪਿਤੁ	ਮਾਤ੍ਰ
ਪ੍ਰਿਸਟਰੈਸਟ	ਦਾਤਕੋ	ਮਾਤੀ
ਧੂਧਮ्	ਭੁਮਿ	ਦੂਰਵਾਣੀ
ਬੁ	ਝੇਮਲਿਆ	ਟੇਲੋਫ਼ਨ
ਲੇਖਨੀ	ਉਪਨਿ਷ਦ्	ਸ਼ੇ਷
ਰੁਹਕਾ	ਉਪਨਿਸ਼ਾਦਾ	ਲੀਵਾ

ਅਸਤੋ ਮਾ ਸਦ् ਗਮਯ

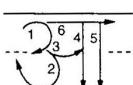
ਥਿਦ ਹੇਠਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਿਤ ਵੇਦੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ

ਅ) Запишить один приголосний із всіма голосними —

अ

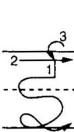
आ

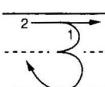
इ

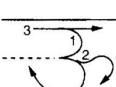
ई

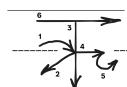
उ

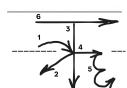
ऊ

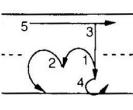
ऋ

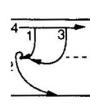
ॠ

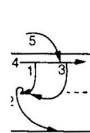
लृ

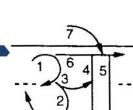
ए

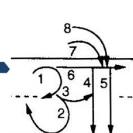
ऐ

ओ

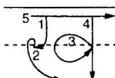
औ

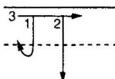
ਕ

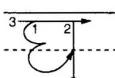
ਖ

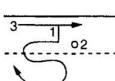
ਗ

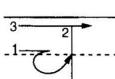
ਘ

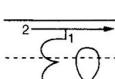
ਙ

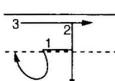
ਚ

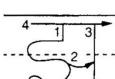
ਛ

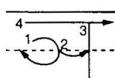
ਜ

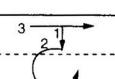
ਝ

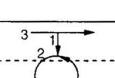
ਅ

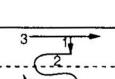
ਟ

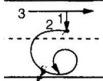
ਠ

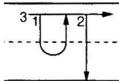
ਡ

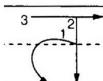
ଠ

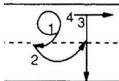
ଣ

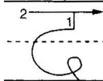
ତ

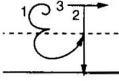
ଥ

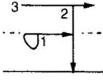
ଦ

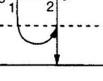
ଧ

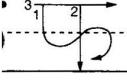
ନ

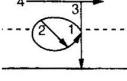
ପ

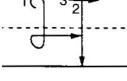
ଫ

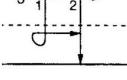
ବ

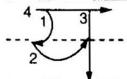

ଭ

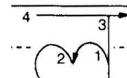

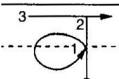
ମ

य

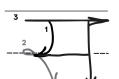
र

ल

व

श

ष

स

ह

III Лігатури

Лігатури — об'єднання приголосних

§ 4 Лігатура — злите написання приголосних без голосної між ними. Усі лігатури можна розділити на п'ять типів за принципом формування:

- у вертикальних лігатурах: перша літера залишається без зміни, основна частина другої літери переходить униз.

- у горизонтальних лігатурах:

основна частина першої літери залишається ліворуч, друга літера залишається майже без зміни.

- $\text{ਰ } r$ після приголосного звука має вигляд хвостика, що приєднується до середини вертикальної частини літери:

- $\text{ರ } r$ перед приголосним звуком завжди пишеться, як надрядковий знак:

- «Нелогічні лігатури»:

ਨ ਹ ਲ ਕ ਙ

nna hva lla kka ńga

ਲ ਪ ਏ ਗ ਦ ਨ

lpa pka gda nma

ਕ ਦ ਤ ਸ਼

kra dra tra ſra

ਕੁ ਦੁ ਤੁ ਸ਼ੁ

rka rda rta rſa

ਕ + ਷ = ਕ਷

$k + \dot{ṣ}a = kṣa$

ਜ + ਞ = ਜਞ

$j + \dot{n}a = jñā$

ਦ + ਧ = ਦਧ

$d + \dot{y}a = dyā$

ਦ + ਮ = ਦਮ

$d + ma = dma$

ਤ + ਤ = ਤਤ

$t + ta = tta$

ਤ + ਰ = ਤਰ

$t + \dot{r}a = tra$

ਕ) Придумайте свій варіант буквосполучень:

ਕ k + ਕ k =

ਕ k + ਤ ta =

ਪ p + ਤ ta =

ਬ b + ਭ bha =

ਤ t + ਰ ria =

ਲ l + ਲ la =

ਹ h + ਵ va =

ਜ j + ਞ ńa =

न्त्यं ntya; ल अ ntra; लं ndra; श्य श्व stya; श्व stra; श्व stva; श्व stra; श्व jīna.

Triple ligatures:

§ 5 Метод організації таблиці лігатур: у першому стовпчику перша літера, у верхньому рядку друга літера лігатури.

II	<i>ka</i>	<i>kha</i>	<i>ga</i>	<i>gha</i>	<i>ña</i>	<i>ca</i>	<i>cha</i>	<i>ja</i>	<i>jha</i>	<i>ña</i>	<i>ṭa</i>	<i>ṭha</i>	<i>da</i>	<i>ḍha</i>	<i>ṇa</i>	<i>ta</i>	<i>tha</i>
<i>k</i>	ਕ	ਖ	ਗ	ਘ	ਙ	ਚ	ਛ	ਯ	ਯ	ਯ	ਟ	ਠ	ਡ	ਢ	ਣ	ਤ	ਥ
<i>kh</i>	ਖ														ਕਣ	ਕਤ ਕੱਤ	ਕਥ
<i>g</i>	ਗ															ਗਣ	
<i>gh</i>	ਘ																
<i>ñ</i>	ਙ	ਙ	ਙ	ਙ	ਙ												
<i>c</i>	ਚ							ਚ	ਚ								
<i>ch</i>	ਛ																
<i>j</i>	ਯ							ਯ	ਯ	ਯ							
<i>ñ</i>	ਯ							ਯ	ਯ	ਯ							
<i>t</i>	ਟ	ਫ									ਟੁ	ਟੁ					
<i>ṭh</i>	ਠ																
<i>d</i>	ਡ		ਝ										ਡੁ	ਡੁ			
<i>dh</i>	ਡ														ਡੁ	ਡੁ	
<i>ṇ</i>	ਣ														ਣਾ	ਣਾ	
<i>t</i>	ਤ	ਤ	ਤਕ	ਤਵ												ਤ	
<i>..</i>													

ਖ) Потрійні лігатури — знайдіть характерні частини літер

ਕ੍ਰੀ	ਕ੍ਰ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ	ਕ੍ਰਕ
<i>ktra</i>		<i>ktva</i>														
ਗ੍ਰ		ਗ੍ਰੀ														
<i>grya</i>		<i>rigya</i>														
ਤ੍ਰ		ਤ੍ਰੀ														
<i>ttya</i>		<i>ttra</i>														
ਚ੍ਛ		ਚ੍ਛੀ														
<i>ddhya</i>		<i>ntya</i>														
਷੍ਟ੍ਰ		਷੍ਟ੍ਰੀ														
<i>ṣṭya</i>		<i>ṣṭva</i>														
ਸ੍ਰ		ਸ੍ਰੀ														
<i>smya</i>																

Під час транслітерації врахуйте схожі в написанні літери:

ੇ ੋ ੀ | ਥ ਯ | ਬ ਵ | ਮ ਭ | ਟ ਦ ਠ | ਡ ਙ ਙ
e o i tha ya ba va ma bha ta da ḍha ḍa na i

г) Транслітеруйте розмовні фрази

1 *Вітаю тебе (вітання друга).* नमस्ते

2 *Вітання (нейтральне).* नमो नमः

3 *До побаження.* पुनर् दर्शनाय

4 *Спасибі.* धन्यवाद

5 *Будь ласка.* कृपया

6 *Ласкаво просимо.* स्वागतम्

7 *З радістю.* आनन्देन

8 *Добре.* उत्तमम्

9 *Ми вчимо урок.* पाठं पठामः

10 *В школі ми вчимо санскрит.* विद्यालाये संस्कृतभाषां पठामः

11 *На столі лежить книжка.* उत्पीठिकायां पुस्तकम् अस्ति

12 *Щасливого Нового року!* भव्यं भूयाद् भवदीयं नव्यं वर्षम्

13 *З Днем народження!* भव्यं जन्मदिने भूयाद्

�) Транслітеруйте визначення йоги та цитати із першоджерел

тāं योगमिति मन्यन्ते स्थिरामिन्द्रियधारणाम् ॥

1. *Yoga* — це стійкий контроль органів чуття. «*Katxa Упанішада*»

योगस्थः कुरु कर्माणि सङ्गं त्यक्ता धनंजय ।

सिद्धसिद्धोः समो भुत्वा समत्वं योग उच्यते ॥

2. *Утвердживши́сь в йогі, викону́й дії, о Дхананджая, відкину́вши прихильності та однаково ставля́чись до успіху та невдачі.* «*Бхагавадгіта*»

अप्रमत्तस्तदा भवति योगो हि प्रभवाप्ययै ॥

3. *Моді [у стані йоги, практик] стає тверезим. *Yoga* — це народження та зникнення.* «*Katxa Упанішада*»

एकत्वं प्राणमनसोरिन्द्रियाणां तथेव च ।

सर्वभावपरित्यागो योग इत्यभिधीयते ॥

4. *Єдність дихання, розуму та органів чуття, а також залишення різних станів звуться «йогою».* «*Майтреї-упанішада*»

मैत्रीकरुणामुदितोपेक्षाणां सुखदुःखपुण्यापुण्यविषयाणां भावनातश्चित्प्रसादनम् ॥

5. Доброзичливість, співчуття, радість, вивчення [спрямовані] на щастя, страждання, чисте, негусте породжують впорядкованість свідомості. «Йога-супра»

योगः कर्मसु कौशलम् ॥

6. Йога – це вправність у справах. «Бхагавадгіта»

युक्ताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु ।

युक्तस्वप्रावबोधस्य योगो भवति दुःखहा ॥

7. Для того, хто контролює прийом їже та відпочинок, активність у діяльності, сон і неспання, йога стає руйнівницею страждань. «Бхагавадгіта»

शाक्रतीहैव यः सोदुं प्राक्शरीरविमोक्षणात् ।

कामक्रोधोद्भवं वेगं स युक्तः स सुखी नरः ॥

8. Хто здатний ще тут, до залишення тіла, стимулювати спонукання, що виникають із бажання і гніву, той зібраний є щасливою людиною. «Бхагавадгіта»

आत्मानं विद्धि॥

9. Пізнай себе.

दृष्टानुश्रविकविषयवितृष्णस्य वशीकारसंज्ञा वैराग्यम्॥

10. Усунення жаги до подаєніх і погумих об'єктів є ознакою майстерності у безетрасності. «*Uragasutra*»

ॐ सह नाववतु । सह नौ भुनक्तु ।
सह वीर्यं करवावहे । तेजस्वि नावधीतमस्तु । मा विद्विषावहे ॥

11. Захисти нас разом. Разом нас живи. Нехай разом ми зробимо героїство. Полум'яним нехай буде наше навчання. Нехай ми не посваримося. Ітуру-шиш' я мантра

अज्ञानादेव संसारो ज्ञानादेव विमुच्यते ॥

12. Від незнання, ٹо істину сансара, від знання — звільнення.

श्रेयो हि ज्ञानमभ्यासाज्ञानाद्यानं विशिष्यते ॥

13. Знання ю краще, ніж вправа, краще знання — концентрація (*dg'yan*).

अष्टौ स्थानानि वर्णानामुरः कण्ठः शिरस्तथा ।

जिह्वामूलश्च दन्तश्च नासिकोष्ठौ च तालुकः ॥५१॥

14. [Відомо] вісім місць [вимови]: груди, горло, голова, а також корінь язика та зуби, губи, ніс та піднебіння. (*Чакра-каумуді*)

§ 6 Рекомендую використовувати словники: www.sanskritdictionary.com, www.learnanskrit.cc та програми: Sanskrit (Academic Room, iPhone), Sankosha (Android).

Слова у словниках розташовані в алфавітному порядку: a ā i ī u ū ṛ ṫ l ṥ e ai o au k kh g gh ṇ c ch j jh ṇ ṭ ṭh ṣ t th d dh n p ph b bh m y r l v s ṣ s h.

к) Запишіть наступні слова в деванагарі в ноутбуці чи у телефоні

āsana	pāda	jānu	śaśa
hala	catur	eka	
adhas	vāma	mṛga	
nadī	koṇa	anuloma	

х) Зайдіть слова у словнику, перепишіть у зошит у деванагарі разом зі словниковим значенням

IAST	संस्कृतम्	значення	IAST	संस्कृतम्	значення
тварини					
			8	baka	
1	uṣṭra		9	vṛśabha	
2	kapota		10	vyāghra	
3	kūrma		11	śaśa	
4	matsya		12	siṁha	
5	māyāñī		13	śvāna	
6	mṛga		14	haṁsa	
7	go		15	hastinī	

IAST	санскрітм्	значення	IAST	санскрітм्	значення
частини тіла			предмети та напрямки		
16 <i>aṅgam</i>			29 <i>nāva</i>		
17 <i>aṅgula</i>			30 <i>nadi</i>		
18 <i>hasta</i>			31 <i>danda</i>		
19 <i>jānu</i>			32 <i>koṇa</i>		
20 <i>kapāla</i>			33 <i>cakra</i>		
21 <i>lin̄ga</i>			34 <i>candra</i>		
22 <i>mukha</i>			35 <i>tāda</i>		
23 <i>pāda</i>			36 <i>hala</i>		
24 <i>śīrṣa</i>			37 <i>padma</i>		
цифри			38 <i>parvata</i>		
25 <i>aṣṭan</i>			39 <i>mudrā</i>		
26 <i>catur</i>			40 <i>vajra</i>		
27 <i>eka</i>			41 <i>ardha</i>		
28 <i>pañcan</i>			42 <i>anuloma</i>		

V Аудіювання та розмовні фрази

Дитина вчить мову, намагаючись зрозуміти значення фраз і окремих слів із контексту - це природна ситуація вивчення мови. Завдяки відео з повільною виразною промовою і повтором фраз, ми можемо потренувати навичку розуміння з контексту.

к) Спершу транслітеруйте фрази нижче, а потім спробуйте перекласти їх з контексту по відео «Урок санскриту в індійській школі» <https://www.sanskrit.com.ua/edu>.

¹ मम नाम विश्वसः ॥

² भवतः नाम किम् ?

³ भवत्या: नाम किम् ?

⁴ उत्तिष्ठतु ॥

⁵ पृच्छतु ॥

⁶ उपविशतु ॥

⁷ उत्तमम् ॥

⁸ सः कः ?

⁹ सा का ?

¹⁰ किम् फलम् ?

¹¹ तत् पुस्तकम् ॥

¹² सा लेखणी ॥

¹³ तत् किम् ?

¹⁴ किम् पुष्पम् ?

¹⁵ एषः चषकः ॥

¹⁶ फलम् अस्ति ॥

¹⁷ किम् पुस्तकम् ॥

¹⁸ जलम् नास्ति ॥

х) Завдяки цій вправі, в нас є можливість відчути різницю в промові (акцент) в санскриті. Це ми будемо робити на базі опери Бгагавадгіта, розділ 2. Зробіть транслітерацію, а потім порівняйте вашу транслітерацію із співом відео <https://www.sanskrit.com.ua/edu>.

деванагарі

транслітерація

¹ सञ्जय उवाच ।

तं तथा कृपयाविष्टमशुपूर्णकुलेक्षणम् ।
विषीदन्तमिदं वाक्यमुवाच मधुसूदनः ॥१॥

² श्रीभगवानुवाच ।

अशोच्यानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे ।
गतासूनगतासूश्च नानुशोचन्ति पण्डिताः ॥ ११॥

³ न जायते म्रियते वा कदाचिन्

नायं भूत्वा भविता वा न भूयः ।
अज्ञो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो
न हन्यते हन्यमाने शरीरे ॥२०॥

⁴ वेदाविनाशिनं नित्यं य एनमज्जमव्ययम् ।

कथं स पुरुषः पार्थं कं घातयति हन्ति कम् ॥२१॥

⁵ वासांसि जीर्णानि यथा विहाय

नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णाणि
अन्यानि संयाति नवानि देही ॥ २२॥

⁶ नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः ।

न चैनं क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुतः ॥२३॥

⁷ अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्लेद्यो अशोष्य एव च ।
नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलोऽयं सनातनः ॥२४॥

⁸ अव्यक्तोऽयमचिन्त्योऽयमविकार्योऽयमुच्यते ।
तस्मादेवं विदित्वैवं नानुशोचितुमर्हसि ॥ २५॥

⁹ जातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्धुवं जन्म मृतस्य च ।
तस्मादपरिहार्योऽर्थे न त्वं शोचितुमर्हसि ॥ २७॥

¹⁰ कर्मणि आधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन ।
मा कर्मफलहेतुभूर्मा ते सङ्गोऽस्त्वकर्मणि ॥४७॥

¹¹ योगस्थः कुरु कर्माणि सङ्गं त्यक्ता धनञ्जय ।
सिद्ध्य असिद्ध्योः समो भूत्वा समत्वं योग उच्यते ॥४८॥

दूरेण हि अवरं कर्म बुद्धियोगाद्धनञ्जय ।
बुद्धौ शारणमन्विच्छ कृपणाः फलहेतवः ॥४९॥

VI Будова фрази

अस्ति <i>asti</i>	v iснує (e)	नेत्रम् <i>netram</i>	n око	माला <i>mālā</i>	f гірлянда
गच्छति <i>gacchati</i>	v йде	पतति <i>patati</i>	v падає, літає	रामः <i>rāmah</i>	m N Рама (ім'я)
गजः <i>gajah</i>	m слон	पुष्पम् <i>puṣpam</i>	n квітка	लिखति <i>likhati</i>	v пише
तिष्ठति <i>tiṣṭhati</i>	v стоїть, перебуває	फलम् <i>phalam</i>	n фрукт (плод)	विद्वान् <i>vidvān</i>	a вчений
न <i>na</i>	не (частка заперечення)	फलति <i>phalati</i>	v плодоносить	वृक्षः <i>vṛkṣah</i>	m дерево
पुरुषः <i>puruṣah</i>	m чоловік, людина	बाला <i>bālā</i>	f дівчинка	शब्दः <i>śabdaḥ</i>	m слово, звук
नरः <i>narah</i>	m	पाठम् <i>pāṭham</i>	n урок	सीता <i>sītā</i>	f N Сіта (ім'я)

§7 Відмінювання займенників в однині

вказівні займенники		питальні		займенники особи	
цей, ця, це, він, вона, воно		хто, що, який		ти	я
m अयम् <i>ayam</i>	सः <i>sah</i>	कः <i>kah</i>		त्वम् <i>tvam</i>	अहम् <i>aham</i>
f इयम् <i>iyam</i>	सा <i>sā</i>	का <i>kā</i>		займенники місця	
n इदम् <i>idam</i>	तत् <i>tat</i>	किम् <i>kim</i>	тым <i>tyum</i>	там <i>tam</i>	де? <i>de?</i>
			अत्र <i>atra</i>	तत्र <i>tatra</i>	कुत्र <i>kutra</i>

к) Поставте відповідний займенник (без повторів) і зробіть переклад:

1. अयम्	गजः	किम्	नेत्रम्
_____	_____	_____	_____
	<i>gajah</i>		<i>netram</i>
2. सा	माला	त्वम्	विद्वान्
_____	_____	_____	_____
	<i>mālā</i>	<i>vidvān</i>	
3. सः	नरः	इदम्	फलम्
_____	_____	_____	_____
	<i>narah</i>	<i>phalam</i>	<i>puṣpam</i>
7. अहम्	सीता	कः	वृक्षः
_____	_____	_____	_____
	<i>sītā</i>	<i>vṛkṣah</i>	
8. कः	वृक्षः	9. किं	पुष्पम्
_____	_____	_____	_____

ਖ) Виправте помилки

1. इदम् कः?

4. अयम् किम्?

7. का फलम्?

2. तत् विद्वान्॥

5. सा रामः॥

8. सः का?

ਗ) Перекладіть українською

1. अयं वृक्षः फलति ॥

6. शब्दः अस्ति ॥

2. इयं माला अस्ति ॥

7. इयं बाला गच्छति ॥

3. इदं पुष्पम् फलति ॥

8. सा बाला लिखति ॥

У́я квітка летить плодоносить.

У́я дівчинка пише.

4. अयम् नरः लिखति ॥

9. फलम् तत्र अस्ति ॥

У́я людина пише.

Там е фрукт.

5. सः विद्वान् अत्र तिष्ठति ॥

10. अत्र पुष्पम् पतति ॥

У́т знаходитьсь цей вченій.

У́т летить квітка.

ਘ) Дайте відповідь на запитання санскритом

1. कः गच्छति ?

8. कः फलति ?

2. किम् अत्र अस्ति ?

9. कः तिष्ठति ?

3. का न अस्ति ?

10. कः न फलति ?

4. कः लिखति ?

11. अत्र किं पतति?

5. किं पतति ?

12. कुत्र फलम् अस्ति?

6. का पतति ?

13. किम् अत्र न अस्ति?

§ 8 Нюанси перекладу займенника сः — सः गच्छति — *Ви ide*, सः गजः गच्छति — *Уеј слон ide.*

Д) У будьяких трьох реченнях змініть особу дієслова, спираючись на таблицю III.3.

Маbлиці для перекладу

III.1 Займенники в однині

	це	цеї, ця, це	хто, що	особові займенники
m	अयम् ayam	सः saḥ	कः kah	वीन, вона, воно
f	इयम् iyam	सा sā	का kā	त्वा tu
n	इदम् idam	तत् tat	किम् kim	— я अहम् aham

III.2. Відмінювання займенників, іменників та прикметників по числах

	хто, що, яке?			цеї, ця, це, він, вона, воно			закінчення іменників та прикметників у називному відмінку		
	од.	дв.	мн.	од.	дв.	мн.	од.	дв.	мн.
m	कः kah	कौ kau	के ke	सः saḥ	तौ tau	ते te	नरः (ः) narah	नरौ (औ) narau	नराः (आः) narāḥ
f	का kā	के ke	का: kāḥ	सा sā	ते te	ता: tāḥ	लता (आ) latā	लते (ए) late	लताः (आः) latāḥ
n	किम् kim	के ke	कानि kāni	तत् tat	ते te	तानि tāni	पद्मम् (म्) padmam	पद्मे (ए) padme	पद्मानि (आनि) padmāni

नर m. — людина, लता f. — лоза, плющ, पद्म n. — лотос.

III.3. Закінчення особ дієслів у теперішньому часі, одніна

	закінчення	діє-відмінювання кореня «бутти»	діє-відмінювання кореня «писати»
третя особа (він)	-ति	अस्ति वीन ए	स (सा) पत्रं लिखति वін пише лист
друга особа (ти)	-सि	असि तु ए	त्वं पत्रं लिखसि ти пишиш лист
перша особа (я)	-आमि	अस्मि य ए	अहं पत्रं लिखामि я пишу лист

Займенники місця

де?	тут	там	в іншому місці
कुत्र	अत्र	तत्र	अन्यत्र

अत्र <i>atra</i>	ind.	тут	न <i>na</i>	prn.	не (частка заперечення)	पुष्पति <i>puṣpyati</i>	v	цвіте (відкривається)
अन्यत्र <i>anyatra</i>	ind.	в іншому місці	नर <i>nara</i>	m	чоловік, людина	पुस्तक <i>pustaka</i>	n	книга
अस्ति <i>asti</i>	v	ε	नेत्र <i>netra</i>	n	око	माला <i>mālā</i>	f	гірлянда
अश्व <i>asva</i>	m	кінь	पठति <i>paṭhati</i>	v	читає	बाला <i>bālā</i>	f	дівчинка
कुत्र <i>kutra</i>	ind.	де?	पतति <i>patati</i>	v	падає, літає	वदति <i>vadati</i>	v	каже
कमल <i>kamala</i>	n	лотос	पिबति <i>pibati</i>	v	п'є	वृक्ष <i>vṛkṣa</i>	m	дерево
गच्छति <i>gacchati</i>	v	йде	पद्म <i>padma</i>	n	лотос	लता <i>latā</i>	f	плющ, лоза
गज <i>gaja</i>	m	слон	फल <i>phala</i>	n	фрукт	लिखति <i>likhati</i>	v	пише
तत्र <i>tattra</i>	ind.	там	जल <i>jala</i>	n	вода	शब्द <i>śabda</i>	m	слово
			पुष्प <i>puṣpa</i>	n	квітка			

к) Додайте займенники та перекладіть українською

1. नेत्रे _____ अश्वाः _____ शब्दाः _____
4. _____ अश्वा: _____ 7. _____ शब्दा: _____
_____ netre _____ asvāḥ _____ śabdāḥ

2. फलानि _____ 5. माले _____ 8. गजौ _____
_____ phalāni _____ māle _____ gajau

3. कमलम् _____ 6. लताः _____ 9. पुष्पानि _____
_____ kamalam _____ latāḥ _____ puṣpāni

х) Перекладіть українською

1. तत्र फलम् अस्ति 3. ते पुष्पे अत्र

2. फलम् अन्यत्र अस्ति 4. ते गजाः तत्र

¶) Перекладіть санскритом

1. *Чи є відмінні людини.* 8. *Ми п'ємо воду.*

3. *Дві книги в іншому місці.* 10. *Там — слон.*

4. Я читаю книгу. 11. Мут немає лотосу.

5. Двоє цих дівчаток. 12. Хто ці двоє? м

6. *Мут нема цієї книги. (Ця книга тут не є)* 13. *Хто ці дівочі? н*

7. *De e книжка?* 14. *Хто ид ёсё? f*

घ) Дайте відповідь на запитання санскритом

1. तौ कौ ?

2. के तत्र?

3. ते के ?

4. का वदति ?

5. किम् अत्र अस्ति?

6. कः वदति?

7. कः जलं पिबति?

8. किं तत्र न अस्ति?

9. कः पठति?

10. कुत्र किं पतति?

11. ताः काः?

12. किं पुष्यति?

13. कौ तत्र?

14. के अत्र?

15. किं विद्धान् वदति?

16. किम् सीता पठति?

г) Мантра "асато" - етапи перекладу з санскриту

असतो मा सद्गमय (असतः मा सत् गमय) (असतः ५.१ मा २.१ सत् २.१ गमय lot 2.1)
तमसो मा ज्योतिर्गमय (तमसः मा ज्योतिस् गमय)
मृत्योर्मामृतं गमय (मृत्योः मा अमृतम् गमय)

§ 9 Переклад тексту з санскриту проходить кілька етапів. Перший — зняття сандгі, тут я представила манту зі знятыми сандхі в дужках. Другий етап — визначення частин мови. Наприклад: гамя імператив від каузативу від кореня गम् "йти", друга особа, одна, тобто перекладаємо його як "веди". У словниках таких нюансів немає, тому для коректного перекладу обов'язково знати частини мови. Третій етап — ми визначаємо відмінкові закінчення. Четвертий етап — спираючись на частини мови та відмінкові закінчення, ми збираємо буквальний переклад фрази, так звану "кальку", наприклад:
गमय інфінітив від каузатива від кореня गम् «йти», друга особа, одна.
मा २.१ знахідний відмінок від अहम् «я».

असतः ५.१ app (активний діеприкметник теперішнього часу від кореня अस् «бути» та префікса заперечення «अ»), відкладний відмінок.

सत् २.१ app (активний діеприкметник теперішнього часу від кореня अस्), знахідний відмінок.

तमसः ५.१ іменник तमस् «temravya», утворений від кореня तम् «бути виснаженим» суфіксом अस्, відкладний відмінок.

ज्योतिस् २.१ іменник «svitlo», знахідний відмінок.

मृत्योः іменник मृत्यु «смерть» від кореня मृ «vimirati», відкладний відмінок.

अमृतम् іменник अमृत «bezsmertya», знахідний відмінок.

Буквальний переклад: Від неіснуючого мене до сущого веди, від темряви мене до світла веди, від смерті мене до безсмертя веди.

Останній п'ятий етап - лексичний переклад тексту, що звучить зрозуміло для аудиторії:

Веди мене від неіснуючого до сущого, від темряви до світла і від смерті до безсмертя!